

NELIPÜHA AD 2024

Jl 3:1–5 (Ap 2:1–13; Jh 3:16–21)

1 Ja pärast seda sünnib, et ma valan oma Vaimu kõige liha peale. Siis teie pojad ja tütreid hakkavad ennustama, teie vanemad uinuvad unenägusid nähes, teie noored mehed näevad nägemusi.

2 Ja neil päevil valan ma oma Vaimu ka sulaste ja teenijate peale.

3 Ma annan tunnustähti taevas ja maa peal, verd ja suitsusambaid.

4 Päike muutub pimedaks ja kuu vereks, enne kui tuleb Issanda päev, suur ja kardetav.

5 Ja sünnib, et igäüks, kes hüüab appi Issanda nime, pääseb. Sest Siioni mäel ja Jeruusalemmas on pääste, nii nagu Issand on öelnud; ja pääsenute hulgas on need, keda Issand kutsub.

Ja pärast seda sünnib, et ma valan välja oma Vaimu kõige liha peale. Siis hakkavad teie pojad ja teie tütreid prohvetlikult kõnelema, teie vanad unes und nägema, teie noored nägema nägemusi. Ja ka sulaste peale ja ümmardajate peale ma valan neil päevil välja oma Vaimu. Ja ma annan imetähti taevas ja maa peal: verd ja tuld ja suitsusambaid. Päike pöördub pimeduseks ja kuu vereks, enne kui tuleb ISSANDA päev, suur ja hirmuäratav. Ja sünnib, et igäüks, kes hüüab appi ISSANDA nime, päästetakse ära, sest Siioni mäel ja Jeruusalemmas saab olema pääsemine, just nii, nagu ISSAND on ütelnud – ja ISSANDA kutsutud ärapääsnute seas.

Sissejuhatus

Joeli raamat on kristlikes Vanas Testamendi väljaannetes enamasti teine kaheteistkümnest nn väiksest prohvetist, paiknedes Hoosea ja Aamose raamatute vahel. *Septuagintas* järgneb Joeli raamat neljandana Hooseale, Aamosele ja Miikale.

Joeli on peetud nii üheks varasemaks kui ka hilisemaks prohvetiks ning paigutatud erinevate uurijate poolt nii 9. sajandisse eKr kui ka 8., 7., 6. või koguni 5. sajandisse eKr. Kahtlemata sõltub raamatu tõlgendus sellest, milline on selle koostamise ajalooline kontekst, pidades eriti silmas Iisraeli riigi tõusu ja langust ning sellele järgnenud Paabeli vangipõlve ja Pärsia ülemvõimu (mis tõi endaga kaasa suhtelise rahuaja).

Joeli raamatu esimene peatükk kõneleb looduskatastroofist – rohutirtsude nuhtlusest, mille tulemusena hävis kogu põlluvili ja maad tabas näljahäda. Teine peatükk annab edasi esimeses peatükis kirjeldatule rajaneva kuulutuse tulevikus maad ja rahvast ähvardavast veelgi hullemast hävingust, millest suudab päästa ainult jäägitu pöördumine Issanda poole, kes on valmis halastama ja armu heitma ning oma rahva häbi ära võtma. Kolmas ja neljas peatükk kujutavad endast eshatoloogilist vaadet

Issanda päevale, mille eel Ta valab välja oma Vaimu ning mille tulemuseks on Tema rahva täielik vabanemine ja uus põli igaveses õndsuses.

Hoolimata sellest, et, nagu öeldud, konkreetsete sündmuste ja ettekuulutuste tõlgendus sõltub sellest, millisesse sajandisse raamatu tekkeaeg paigutatakse, võib rahumeeli tõdeda, et selle keskne sõnum on mõistetav üsna ühtviisi: kui Iisrael taganeb Jumalast ega pöördu, siis ootab teda paratamatu häving, kui ta aga meelt parandab, oma lootuse Issandale paneb ja Tema nime appi hüüab, siis ta pääseb ja tema viimne õitseng ületab kõik varasema. Teatava kõrvalliinina kaasneb sõnum teistele rahvastele: Jumal mõistab kohut ka nende üle ja neile tasutakse kogu nende ülekohus.

Prohvet Joeli enda kohta ei tea me rohkem kui seda, mis seisab tema raamatu esimeses salmis: «Issanda sõna, mis tuli Joelile, Petueli pojale.» Nimi יוֹאֵל koosneb Jumala nimest יהוה ja sõnast אֵל – «jumal», tähendades tõenäoliselt kas «JHWH [on] Jumal» või «[see, kelle] Jumal [on] JHWH». Prohveti isa nime פְּתוּחַלִּים võiks tõlkida kui «avatud/vastuvõtlik Jumalale» või «[see, kes on] siiras Jumala [ees]»¹

Keelelisi märkuseid

Oma Vaimu – אֶת־רוּחִי – sõna רוּחַ tähendab nii «tuul» kui ka «vaim», tähistades viimasel puhul ka Jumala elustavat, valgustavat, julgustavat, võidvat ja pühitsevat ligiolu (Püha Vaimu kui pühima Kolmainsuse kolmandat isikut), samuti [jumalikku] hingeõhku, eluhingust ja -jõudu, väge, tahet, mõistust ja tarkust.

Kõige liha peale – עַל־כָּל־בָּשָׂר – sõna בָּשָׂר tähendab «liha», «ihu», ülekantult «kõik elav», «inimkond».

Hakkavad ennustama – וְנִבְּאוּ – sõna נָבֵאִים tähendab «prohvetlikult kõnelema». Selle sõna üheks kaastähenduseks on ülevoolav pulbitsemine või väljavalamine.

Teie vanemad – sõna זָקֵן – «vana [mees]» võib tähistada nii ea kui autoriteedi poolest vana/vanemat inimest.

Näevad – יִרְאוּ – sõna רָאָה tähendab «nägema», «jälgima», «ära tundma», «mõistma».

Sulaste [peale] – עַל־הָעֲבָדִים – sõna עָבַד – «sulane», «ori» – tuleneb verbist עָבַד – «töötama», «teenima», «[maad] harima».

Tunnustähti – מוֹפְתִים – sõna מוֹפֵת tähendab «ime», «imeasi», «imetäht», «märk», «tunnustäht».

¹ Midagi sarnast, nagu õndsakskiitmistes: «Õndsad on puhtad südamed, sest nemad näevad Jumalat.» (Mt 5:8)

Verd – דָּ – sõna דָּ – «veri» – on tõenäoliselt pärit samast tüvest nagu sõna אֲדָמָה – «maa»² –, nimelt אָדָם – «punane [olema]».³

Muutub – יִהְיֶה – sõna הֵפֵךְ tähendab «tagurpidi pöörama», «äraspidiseks muutma», «äraspidine olema».

Issanda – originaalis kasutatakse nii siin kui järgmises Jumala nime יהוה – «JHWH», «Jahve», «Jehoova».

Nime – בָּשָׂם – sõna שָׂם – «nimi» – algtähenduseks võib olla «märk», «tähis» (vrd kõlaliselt kreeka σῆμα ja ladina *signum*).⁴

Pääseb – יִמָּלֵט – sõna מָלַט tähendab siin «põgenema pääsema», «[ära] pääsema», «[ära] päästetud saama».

Siioni mäel – בְּהַר־צִיּוֹן – nime צִיּוֹן algupära ei ole üheselt selge, see võib tähendada nii kõrgemat kohta või kindlust kui ka lõuna- (päevapalava-) poolset kõrgendikku või põuast, kuivanud, kõrbenud paika⁵.

Ja Jeruusalemmas – וּבִירוּשָׁלַם – nime יְרוּשָׁלַם tõlgitakse kristlikus traditsioonis sageli kui «rahu linn».⁶

Pääste – sõna פָּלִיטָה tähendab «põgenemine», «[ära/minema] pääsemine».

Sisuline analüüs

Prohvet Joeli raamat algab rändtirtsude nuhtluse ja sellega kaasnenud näljahäda kirjeldusega, millele järgneb üleskutse paastuda ja maad tabanud kohutavas hädas Issanda poole kisendada. Nii Joeli raamatu teises kui põgusalt juba esimeses peatükis saab selgeks, et rändtirtsude põhjustatud katastroof on üksnes endemärgiks millestki veel hirmsamast: Issanda päevast, mis on «pime ja must päev, pilvine ja sünge päev» (Jl 2:2): «Tema ees käib hävitav tuli ja tema taga kõrvetav leek; tema ees on maa otsekui Eedeni aed, aga tema taga on tühi kõrb ja ei ole pääsu tema eest... Päike ja kuu lähevad mustaks ja tähed kaotavad oma sära... Issanda päev on suur ja väga kardetav, kes suudaks seda taluda?» (Jl 2:3.10j)

² 1Ms 4:10: מְרֵאדָמָה אֵלֵי מְרֵאדָמָה – «Sinu venna vere hääl kisendab maa pealt minu poole.»

³ Samast tüvest pärineb ka nimi אָדָם – Adam –, mis tähendab «inimene».

⁴ Üheks selle sõna võimalikuks algupäraks võib olla verb שָׂם – «[märki] panema» (vrd 1Ms 4:15). Vana Testament omistab nimedele sageli nende kandjat või kandja sünnilugu määravalt iseloomustava tähenduse ning Jumala nime austamine tähendab Jumala enda austamist.

⁵ Vrd צִיּוֹן – «põud», «põuane maa».

⁶ Paljud keeleteadlased seavad selle tähenduse küll kahtluse alla, pakkudes välja pigem seose iidse ugariti jumaluse Šalimiga.

Taolisele ülimalt masendavale ettekuulutusele järgneb ootamatult lootusrikas manitsus: «Aga veel nüüdki ütleb Issand: Pöörduge minu poole kõigest südamest, paastudes, nuttes ja kurtes! Käristage lõhki oma süda, aga mitte oma riided, ja pöörduge Issanda, oma Jumala poole, sest Tema on armuline ja halastaja, pika meelega ja rikas heldusest, ja Tema kahetseb kurja! Kes teab, vahest Ta pöördub ja kahetseb ja jätab enese järele õnnistuse... Siis Issand hoolitseb oma maa eest ja tunneb oma rahvale kaasa. Ja Issand kostab ning ütleb oma rahvale: «Vaata, ma läkitan teile vilja, veini ja õli, et teil on seda kõike küllalt... Ja teie, Siioni lapsed, hõisake ja rõõmustage Issandas, oma Jumalas, sest Tema annab teile õiglaselt varajast vihma, saadab vihma teile alla, varajase ja hilise vihma nagu ennegi... Ja te saate tunda, et mina olen Iisraeli keskel, et mina, Issand, olen teie Jumal ja ei keegi teine. Jah, mu rahvas ei jää igavesti häbisse.» (Jl 2:12–14.18j.23.27)

Joeli raamatu teine pool, iseäranis kolmas peatükk, näitab, et konkreetsetes (meile teadmata) ajaloolises kontekstis Iisraeli rahvale antud hoiatustel ja töotustel on aegadeülene ja universaalne tähendus: prohvet kõneleb n-õ viimsetest sündmustest ning tema sõnum on mõeldud kõigile rahvastele. Just nii mõistis seda apostel Peetrus, kes oma nelipühajutluses tsiteeris pea sõnasõnalt prohvet Joeli raamatu kolmandat peatükki (Ap 2:16–21).⁷

Kui Joeli raamatu teises peatükis lubab Jumal saata oma rahvale varajast ja hilist vihma, siis kolmanda peatüki alguses annab Ta mõtmatult suurema töotuse: «Ma valan oma Vaimu kõige liha peale.» (Jl 3:1) Õigem oleks tõlkida «valan välja», kuna vastav heebrea sõna tähistabki eeskätt kuskilt välja valamist. See tähendab, et Jumal ei vala «kõige liha», s.t kogu inimkonna peale midagi Temast endast väljaspool olevat, vaid Ta annab midagi iseendast. Sisuliselt on siin tegemist ühega Vana Testamendi varjatud tunnistustest Jumala Kolmainsuse kohta: oma Vaimu inimeste peale ja nende sisse välja valades tuleb Jumal ise nende juurde ja nende sisse.

Siin ei ole enam tegemist endise olukorra taastamisega, vaid millegi täiesti uue loomisega, sarnaselt sellele, mida Jumal ütleb prohvet Hesekieli kaudu: «Ma piserdan teie peale puhast vett, et te saaksite puhtaks; kõigist teie rüvedusist ja kõigist teie ebajumalaist ma puhastan teid. Ja ma annan teile uue südame ja panen teie sisse uue vaimu. Ma kõrvaldan teie ihust kivise südame ja annan teile lihase südame. Ma panen teie sisse oma Vaimu ja teen, et te käite mu määruste järgi ja peate mu seadusi ning täidate neid.» (Hs 36:25–27)

Ilma ühegi kahtluset sobituvad siia ka Jeesuse sõnad Nikodeemosele: «Tõesti, tõesti, ma ütlen sulle, kes ei sünni veest ja Vaimust, ei saa minna Jumala riiki. Lihast sündinu on liha, ja Vaimust sündinu on vaim. Ära imesta, et ma sulle ütlen: Te peate sündima

⁷ Peetruse tsitaat pärineb üldjoontes *Septuagintast*, kuid on ka mõningad erinevused, neist olulisim päris alguses: «Ja viimseil päevil sünnib... « – on selge, et Peetrus peab «viimsete päevade» all silmas omaenda kaasaega ning kõike, mis seondub Jeesuse surma ja ülestõusmisega ning Püha Vaimu väljavalamisega Nelipühal.

ülalt! Tuul puhub, kuhu ta tahab, ja sa kuuled ta häält, kuid ei tea, kust ta tuleb ja kuhu läheb. Niisamuti on kõigiga, kes on sündinud Vaimust.» (Jh 3:5–8) Sarnaselt ütleb Jeesus hiljem viie leiva ja kahe kala rohkendamise osa saanutele: «Vaim on, kes teeb elavaks; lihast ei ole kasu millekski; sõnad, mis mina teile olen rääkinud, on vaim ja on elu.» (Jh 6:63)⁸ Jumal teeb midagi täiesti uut – selleks, et Tema Vaimu väljavalamisest osa saanud ja selle läbi uuesti sündinud inimene ei elaks enam «lihameeles, vaid vaimus» (Rm 8:9). Liha on patu tõttu määratud hukule, samal ajal kui vaimul on lootust Issanda päeval päästetud saada (vrd 1Kr 5:5).⁹

Seda, et Jumal tahab oma Vaimu valada absoluutselt kõigi inimeste peale, näitavad töötusesõnad: «Siis teie pojad ja tütreid hakkavad ennustama, teie vanemad uinuvad unenägusid nähes, teie noored mehed näevad nägemusi. Ja neil päevil valan ma oma Vaimu ka sulaste ja teenijate peale.» (Jl 3:1j) Tegemist on läbilõikega kogu rahvast: nii vanadele kui noortele, nii meestele kui naistele, nii ülemaile kui alamaile, nii vabadele kui orjadele tahab Jumal kinkida oma Vaimu anni, mis peab neid valgustama ja juhtima ning nende elus mitmel viisil nähtavaks saama. Jumal ei välista mitte kedagi – ülalolevale loetelule võib lisada ka Iisraeli ja paganad, sarnaselt sellele, mida ütleb apostel Paulus: «Ei ole siin juuti ega kreeklast, ei ole siin orja ega vaba, ei ole siin meest ega naist, sest te kõik olete üks Kristuses Jeesuses.» (Gl 3:28)

Sellest, millal see kõik sündima hakkab, annab Jumal tunnistust nähtavate märkide kaudu: «Ma annan tunnistähti taevas ja maa peal, verd ja tuld ja suitsusambaid. Päike muutub pimedaks ja kuu vereks, enne kui tuleb Issanda päev, suur ja kardetav.» (Jl 3:3j) Tänu Peetruse nelipühajutlusele on meil kerge mõista, mida prohvet siin silmas peab: kui Jeesus inimkonna lunastamiseks risti löödi, siis «tuli pimedus üle kogu maa» (Mt 27:45 par), ning Jeesuse surmatunnil toimus maavärisemine (Mt 27:51). On teada, et 33. aasta 3. aprilli päikeseloojangu ajal oli Jeruusalemmas näha osalist kuuvarjutust – ehk võib selles näha «kuu muutumist vereks» – juhul, kui tegemist on Jeesuse surma-aastaga. Tule ja suitsusammastena võivad tulla kõne alla lõhestatud tulekeeled, mille kujul Püha Vaim Nelipühäl apostlite peale laskus (Ap 2:3).

Välistest märkidest mõõtnatult olulisem on aga see, et toosama Jeesus, kelle Jumala enda rahvas oli «ülekohtuste käte läbi risti naelutanud ning tapnud» (Ap 2:23), on surnuist üles tõusnud, Isa paremale käele ülendatud ja Püha Vaimu oma tunnistajate

⁸ On oluline märkida, et kui Johannese evangeeliumis tähistab sõna «liha» eeskätt langenud, patust rikutud inimloomust, siis prohvet Joeli raamatus on sellel neutraalne, üleüldiselt inimesi või inimkonda silmas pidav tähendus. Muide, ka Johannese evangeeliumis tarvitatakse väljendit «kõik liha» kogu inimkonna tähenduses, nimelt Jeesuse ülempreesterliku palve alguses (Jh 17:2) – paraku on see viimases eestikeelses tõlkes asendatud kõigi «olenditega».

⁹ Ka siin tuleb rõhutada, et silmas ei peeta mitte inimese jagamist ihuks ja hingeks või lihaks ja vaimuks, vaid «liha» tähistab langenud, patust, lunastamata inimest, «vaim» seevastu lunastatud, Jumala armu läbi õigeks mõistetud ning Tema Pühas Vaimus õigeks tehtud ja pühitsetud inimest.

peale välja valanud, ning igauks, kes hüüab appi Tema nime, päästetakse. Seda, et «igauks» hõlmab kõiki, nii juute kui paganaid (neid, «kes on kaugel»), kinnitavad Peetruse sõnad: «Sest teie ja teie laste päralt on see töotus ja kõikide päralt, kes on kaugel, keda iganes Issand, meie Jumal, kutsub enese juurde.» (Ap 2:39)

Peetrus viitab siin tõenäoliselt Joeli prohvetikuulutuse viimase salmi raskesti tõlgitavale lõpule, mis on viimases eestikeelses piiblitõlkes antud edasi järgmiselt: «Ja pääsenute hulgas on need, keda Issand kutsub.» (Jl 3:5) Peetruse tõlgendus on täiesti adekvaatne, küll aga jätab eestikeelne tõlge siinkohal soovida. See, mida prohvet tõenäoliselt öelda tahab, on, et pääsemine (sõnasõnalt ehk isegi «ellujäämine») on võimalik [üksnes] Siioni mäel ja Jeruusalemmas ning Issanda kutsutute (valitute, nimetatute) hulgas, sarnaselt kirikuisa Cyprianuse kuulsale kinnitusele, et «väljaspool kirikut ei ole päästet»¹⁰.

Kui Cyprianuse väide on negatiivne ning suunatud hereetikute vastu, keda ei suuda päästa ei ristimine ega isegi veretunnistus, siis prohvet Joeli ja Peetruse öeldu on positiivne ning osutab päästeallikale – tõsi, tuleb rõhutada, et ainsale tõelisele päästeallikale, mis voolab välja Kristuse läbipistetud südamest (Jh 19:34). Luterliku arusaama järgi annab Jumal Püha Vaimu oma Sõna ja sakramentide kaudu evangeeliumi õpetamise ja sakramentide jagamise teenimisameti vahendusel, tuues seeläbi esile usku ja mõistes Kristuse pärast õigeks neid, kes «usuvad end olevat armusse vastu võetud».¹¹

Kirjas Heebrealastele seostatakse Siioni mägi otseselt Kristuses teostunud lunastusega ja lepitusverega, mis «kõneleb paremini Aabeli verest» (Hb 12:24) – küllap pole vale näha siingi seost prohvet Joeli nimetatud tunnustähtedega, millest üks on veri (Jl 3:3). Johannese Ilmutusraamatus seisab Jumala Tall ühes lunastatutega Siioni mäel, kuhu kogunenud pühad laulavad Tema aujärje ees uut laulu (Ilm 14:1jj).

Prohvet Joeli järgi on Issanda päev suur ja kardetav, hirmuäratav. Peetrus järgib oma jutluses *Septuaginta* tõlget, milles on «kardetava» asemel «auline».¹² Tegemist ei ole ilmingimata tõlkeveega, kuna heebrea אָרְיָ võib tähistada ka midagi aukartustäratavat, imetusväärset, jahmatamapanevat. Jumala ilmumisega ja Issanda päeva avalikuks saamiseks just nii ongi: see on ühtaegu kardetav ja auline, hirmutav ja aukartustäratav.

Muidugi ei tohi Joeli prohvetikuulutuse tähendust piirata üksnes Suure Reede ja Nelipüha sündmustega – need on alles «viimsete päevade» algus ning Nelipühast alates

¹⁰ *Salus extra ecclesiam non est.* (Epistola LXXII, 21)

¹¹ Augsburgi usutunnistus V.

¹² *Septuagintas* kasutatud sõna ἐπιφανής – «silmatorkav», «silmnähtav», «hiilgav», «auline», «märgatav» – aluseks on sõna ἐπιφαίνω – «[millegi peale] valgust paista laskma», «särama lööma», «hiilgama», «ilmuma», «nähtavaks saama» –, mis omakorda tuleneb sõnast φῶς – «valgus».

teostuvad Joeli kaudu edasi antud Issanda töötused jätkuvalt Kristuse kirikus: «Mina usun, et... Püha Vaim on mind kutsunud evangeeliumi kaudu, oma annetega valgustanud, õiges usus pühitsenud ja hoidnud, nõnda nagu Ta kogu kristlikku kirikut maa peal kutsub, kogub, valgustab, pühitseb ja Jeesuses Kristuses hoiab õiges ja ainsas usus; sessamas kirikus annab Tema mulle ja kõigile usklikele iga päev kõik patud täiesti andeks ja äratav viimsel päeval minu ja kõik surnud üles ning annab mulle ühes kõigi usklikega igavese elu Kristuses.»¹³

Kuigi Kristus on seadnud oma kirikus Sõna ja sakramendi teenimisameti, on kõik kiriku pojad ja tütreid, nii vanad kui noored, igäüks oma ühiskondlikust staatusest sõltumata kutsutud andma tunnistust Kristusest, sest «südamega usutakse õiguseks, suuga aga tunnistatakse päästeks» (Rm 10:10). On tähelepanuväärne, et Uues Testamendis kõneldakse päästmisest (päästetud saamisest) pea eranditult tuleviku vormis, mis tähendab, et kui päästmise akt Kristuse lunastusteona on tõepoolest juba aset leidnud, «sest üheainsa ohvriga on Ta teinud pühitsetavad jäädavalt täiuslikuks» (Hb 10:14), siis Temasse uskujate puhul võib lõplikult päästetud saamisest kõnelda alles siis, kui saabub Issanda päev, suur, kardetav ja auline, ning Kristus ühes kõigi oma pühadega tagasi tuleb.

Millised tunnustähed sellele eelnevad, sellest rääkis Jeesus enne oma kannatamist ja surma: «Rahvas tõuseb rahva vastu ja kuningriik kuningriigi vastu. Tuleb suuri maavärinaid ning kohati näljahäda ja katku ning hirmsaid ja suuri tunnustähti taevast... Aga ka teie vanemad ja vennad ja sugulased ja sõbrad reedavad teid ja lasevad mõned teie seast surmata, ning teie saate kõikide vihaalusteks minu nime pärast... Ja päikeses ja kuus ja tähtedes on siis tunnustähti ja maa peal on rahvastel kitsikus ja nõutus merekohina ja veevoogude pärast. Inimesed jäävad hingetuks maailma peale tulevate sündmuste kartuses ja ootuses, sest taeva vägesid kõigutatakse.» (Lk 21:10j.16j.25j)

Issanda päeva ennast kirjeldab Jeesus aga nõnda, seejuures oma jüngreid julgustades ja kinnitades: «Siis nad näevad Inimese Poega tulevat pilve sees väega ja suure hiilgusega. Aga kui kõik see hakkab sündima, siis tõstke oma pea ja vaadake üles, sest teie lunastus läheneb.» (Lk 21:27j)

Prohvet Joeli kaudu antud töötus Jumala Vaimu väljavalamise kohta täitus Nelipühal ning täitub jätkuvalt Kristuse kirikus, kus Issand kingib mitmesuguste armuvahendite kaudu Püha Vaimu kõigile, kes Temasse usuvad, ja elab ise oma Vaimu läbi nende sees. Ta uuendab, pühitseb, valgustab, juhatab ja kasvatab oma päästetuid kui püha rahvast, kuninglikku preesterkonda, valitud sugu, kes on kutsutud pimedusest Jumala imelisse valgusesse, et kuulutada Tema kiidetavust (1Pt 2:9).

¹³ Martin Luther, Väike Katekismus.

Jutluseks

Nelipüha koos nelipühanädalaga lõpetab nii kirikuaasta esimese poole kui Septuagesima pühapäevaga alanud rohkem kui saja päeva pikkuse perioodi, mille keskmes on Kristuse kannatuste, surma, ülestõusmise ja taevasseminemise pühitsemine.

Nelipüha juhatab sisse kirikuaasta teise poole, mida tihtipeale nimetatakse kiriku poolaastaks. Nelipüha ennast tähistatakse ka kiriku sünnipäevana, kuna sel päeval pidasid Püha Vaimu annist osa saanud apostlid oma esimese jutluse ning seni suletud uste taha varjunud saja kahekümne-pealisele kogudusele liideti ristimise läbi juurde kolm tuhat hinge.

Nelipühäl Epistlit asendav lugemine Apostlite tegude raamatust (Ap 2:1–13) on EELK lugemiskava järgi igal lugemisaastal sama, erinevad on aga Vana Testamendi lugemine ja Evangeelium. Vanakiriklikku Evangeeliumi (Jh 14:23–31) loetakse EELK lugemiskava järgi 1. lugemisaastal (tõsi, paar salmi lühemalt: Jh 14:23–29).

Kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemist (Jl 3:1–5) tsiteerib apostel Peetrus oma nelipühajutluses, näidates, et tõotus viimseil päevil sündivast Jumala Vaimu väljavalamisest on täitunud nimelt Nelipühäl ning prohveti sõnad «Igaüks, kes hüüab appi Issanda nime, pääseb» (Jl 3:5; Ap 2:21) seostuvad ühemõtteliselt Jeesusega ja Temas teostunud lunastusega.

Kui esimese ja teise lugemisaasta Evangeeliumid kõnelevad Püha Vaimu kui Lohutaja ja Tõe Vaimu läkitamisest pärast Jeesuse kannatamist, surma, ülestõusmist ja taevasseminekut, siis kolmanda lugemisaasta Evangeeliumis (Jh 3:16–21) Püha Vaimu otseselt ei nimetata. Küll aga on Jumala Vaimust juttu eelnevalt, rõhuga sellel, et Jumala riiki pääsemiseks on möödapääsmatu sündida ülevalt, veest ja Vaimust, ning saada ka ise liha asemel vaimuks.¹⁴ Siit on võimalik leida ka seos nelipühasündmusega.

Kolmanda lugemisaasta Evangeelium aitab Vana Testamendi lugemisele jutlustamisel mitte kaotada silmist, kes on see Issand, kelle nime appi hüüdjad päästetakse, ning millel see päästmine rajaneb – nimelt ei millelgi muul kui Jumala ennastandval armastustel Tema ainusündinud Pojas, meie pärast ning meie õndsuseks taevast alla tulnud ja lihaks saanud, meie eest kannatanud, risti löödud ja surnud ning kolmandal päeval surnuist üles tõusnud Õnnistegijas Jeesuses Kristuses.

¹⁴ Seda ei tohi mõista liha ja vaimu vastandamisena ihu ja hinge tähenduses. «Liha» tähistab siin langenud, patust, rikutud ja hukkaminevat inimest (tervikuna, nii ihu kui hingega) ning «vaim» uut, ülalt sündinud, Jumala lapseks saanud inimest (samuti tervikuna, nii ihu kui hingega).

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jumal on pattulangusest peale saatnud inimkonda oma töotustega. Juba paradiisiaias andis Jumal madu needes töotuse, et kord tuleb naise seeme, kes purustab saatana pea, ning just selle töotuse täitmiseks valis Ta endale pärisrahva, kelle seast too seeme pidi tõusma. Paraku ei olnud Jumala rahvas oma Issandale sugugi alati ustav ning pidi seetõttu palju kannatama. Prohvet Joel kirjeldab oma raamatus nii Iisraeli tabanud looduskatastroofi kui vaenulike rahvaste toodud hävingut, mille põhjuseks oli selja pööramine Jumalale. Prohvet kutsub üles kahetsusele ja meelesparandusele, mis peab hõlmama kogu rahvast ning haarama iga inimest täielikult: «Käristage lõhki oma süda, aga mitte oma riided, ja pöörduge Issanda, oma Jumala poole, sest Tema on armuline ja hakastaja, pika meelega ja rikas heldusest, ja Tema kahetseb kurja!» (Jl 2:13)
2. Jumal ei taha oma rahvast hävitada, vaid õnnistada ja päästa. Veelgi enam: Ta tahab oma rahva täielikult, läbinisti uueks teha. Selleks töötab Ta valada kõigi inimeste peale – mitte ainult Iisraeli rahva, vaid kogu inimkonna peale – välja oma Vaimu. See, et Jumal valab oma Vaimu «välja» tähendab, et Ta ei anna midagi endast n-ö väljaspool olevat, vaid Ta töötab anda iseennast. Ta tahab võtta inimesed, oma rahva, oma eluasemeks: olla mitte ainult nende juures, vaid nende sees. Jumala Vaim teeb kõik uueks ning annab neile, kes sellest Vaimust osa saavad, tõelise ja igavese elu. Nagu kutse meelesparandusele, nii on ka see töötus mõeldud kõigile: nii poegadele kui tütardele, nii vanadele kui noortele, nii ülemaile kui alamaile, nii vabadele kui orjadele. Jumal tahab, et kõigist inimestest saaksid Tema Vaimu kandjad, Tema prohvetlik rahvas, Tema kuninglik preesterkond. Jumal tahab, et kõik inimesed võiksid pääseda, ellu jääda – mitte ainult praegu, vaid igavesti.
3. See töötus on täidetud Jeesuses Kristuses, meie pärast inimeseks saanud, kannatanud, risti löödud, surnud ja surnuist üles tõusnud Õnnistegijas, kes on valanud oma vere meie lunastuseks, meie päästmiseks, puhastamiseks ja pühitsemiseks. Kui Kristus suri, siis muutus päike pimedaks ja kuu vereks, ning kui Ta valas Nelipühal välja oma Püha Vaimu apostlite peale, siis sai see nähtavaks lõhestatud tulekeeltena, poeetiliselt väljendudes «tule ja suitsusammastena». Kristus on ainus tõeline Issand, kellesse uskujad saavad Tema nime appi hüüdes päästetud, ning Tema kirik, Temasse uskujate kogu, on uus Jeruusalemm ja Siioni mägi, millest lähtub jätkuvalt pääste neile, keda Ta oma Püha Vaimu läbi kutsub, valgustab, pühitseb ja hoiab kuni aegade lõpuni – kuni selle suure ja aulise päevani, mil Issand koos oma pühadega tagasi tuleb ja lunastustöö lõpule viib.